

An Evaluation On The Anti-Value And Its Consequences Of Legal Positivism

Seda Özdal^{1,a,*}

¹ Institute of Social Sciences, Sivas Cumhuriyet University, Sivas, Türkiye

*Corresponding author

Research Article

History

Received: 24/11/2022

Accepted: 21/12/2022

ABSTRACT

The problem of value in legal philosophy is about determining an independent field for law by cutting off its relation with morality. The reason why values have become a problem in the field of law has been the efforts of the supporters of legal positivism to make law a science. Since it is not possible to completely reject the value, he focused on the question of whether the values will be absolute or relative, which is the main problem in value discussions in law. In this discussion, natural law advocates, who argue that values are absolute and universal, and legal positivists, who argue that values are relative and subjective, have put forward opposing views. The transformation of the discussions on the relativity of value into an absolute agnosticism or skepticism will reveal a nihilism. Considering the fact that values are ambiguous and sometimes relative, pointing out that turning the discussion into an absolute value relativism will have devastating consequences and developing a moderate thesis on this issue is the main subject of this article.

Keywords: Natural Law, Legal Positivism, Absolute Value, Relative Value, Austin, Kelsen.

Hukuki Pozitivizmin Değer Karşıtlığı ve Sonuçları Üzerine Bir Değerlendirme

ÖZ

Hukuk felsefesinde değer problemi, ahlakla olan ilişkisini keserek, hukuka bağımsız bir alan belirlemekle ilgilidir. Hukuk alanında değerlerin problem haline gelmesinin nedeni, özellikle hukuki pozitivizm taraftarlarının hukuku bir bilim haline getirme çabaları olmuştur. Değerin bütünüyle reddedilmesi mümkün olmayacağı için, hukukta değer tartışmalarında asıl sorunun, değerlerin mutlak mı yoksa görel mi olacağı sorusu üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu tartışmada, değerlerin mutlak ve evrensel olduğunu savunan doğal hukuk yanlıları ile görel ve sübjektif olduğunu öne süren hukuki pozitivistler karşıt görüşler ortaya koymuşlardır. Değerin rölatifliği üzerindeki tartışmaların mutlak bir bilinemezliğe ya da şüpheciliğe dönüşmesi ortaya bir nihilizmi çıkaracaktır. Değerlerin muğlak ve kimi zaman görel olduğu gerçeği göz önünde bulundurulsa da, tartışmanın mutlak bir değer rölativizmine dönüştürülmesinin yıkıcı sonuçları olacağına işaret etmek ve bu konuda ılımlı bir tez geliştirmek bu makalenin temel konusunu oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Doğal Hukuk, Hukuki Pozitivizm, Mutlak Değer, Görel Değer, Austin, Kelsen.

Süreç

Geliş: 24/11/2022

Kabul: 21/12/2022

Copyright

This work is licensed under
Creative Commons Attribution 4.0
International License

^a sedaozda155@gmail.com

<https://orcid.org/000-0002-5791-6429>

How to Cite: Özdal S, (2022) An Evaluation On The Anti-Value And Its Consequences Of Legal Positivism, CUJOSS, 46(2): 265-270

Giriş

Değer kavramı felsefenin temel kavramlarından biri olmakla birlikte sosyal bilimler olarak sınıflanan beşeri disiplinlerin de temel problem alanlarında yer alan önemli bir kavramdır. Değer, her çağda, bir yanıyla teorik tartışmaların bir yanıyla da toplumsal yapıyı düzenleyici işlevinden ötürü toplum pratiğinin anahtar sözcüklerinden biri olmuştur (Kılıç, 2011: 51). Değerin doğasına, ölçütlerine ve metafiziksel statüsüne ilişkin araştırmaları kapsayan değer teorisi (Cevizci, 2003: 96), özellikle hukukun nihai gayesi söz konusu olduğunda ayrı bir önem kazanmaktadır. Örneğin, hukukun temel gayesi olarak ileri sürülen adalet kavramı, hukuk felsefesinde değer probleminin kilit kavramlarından birini teşkil etmektedir (Aral, 1992: 47). Öte yandan hukuk felsefesinin uygulama açısından yerine getirmesi gerektiği ve hukukun en önemli işlevi olarak ileri sürülen hukuki geçerlilik (meşruluk sorunu) problemine haklı/doğru bir ölçüt sunan değerler yine hukuk felsefesi tartışmalarında önemli bir rol oynamaktadır. Evrensel hukuk ilkeleri olarak da ileri sürülebilecek bu değerler, insan hakları, adalet, hukuk devleti, demokrasi gibi ilkelere. Bu ilkeler doğrudan doğruya mevcut hukuk düzeni için meşrulaştırmada bir ölçü görevi görürler (Gürbüz, 2011: 1). Bu evrensel değerlerin varlığını kabul eden doğal hukuk teorisyenleri, bu değerleri kabul etmeyen ya da başka ilkeleri öne süren hukuki pozitivistlerin, iktidarın meşruiyetini sağlama, menfaatlerini garanti altına alma gibi bazı ideolojik gerekçelerle kendilerini haklı çıkarmak istediklerini savunmaktadır (Hukuki pozitivistlerin önerdiği sistemin, egemenin kurduğu sosyal düzenin meşruluğuna hizmet etmesiyle ilgili detaylı bilgi için bk. N. Öktem, (1977). "Hukuksal Pozitivizm Akımı", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 43(1-4), 271-299. Hukuksal meşruluğun kriteri olarak öne sürülen evrensel değerler aynı zamanda hukukun kaynağı problemiyle doğrudan ilgilidir. Hukukun kaynağı konusunda farklı görüşler ileri süren doğal hukuk ve hukuki pozitivist teorisyenleri, hukuk ile ahlak, olan ile olması gereken ayrımıyla temelde hukukta değerlerin varlığı ve mahiyetiyle ilgilenmişlerdir. Detaylı bilgi için bk. S. Aktaş (2005). "Hukuksal Geçerlilik Sorunu", *Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arkivi*, 11. Kitap, (H. Ökçesiz Yay. Haz.) İstanbul Barosu Yayınları, 63-79; A. Gürbüz (2011). *Evrensel Hukuk Değerleri ve İlkelerinin Somut Hukuk Disiplinleri Bağlamında Detaylandırılması Sorunu*, *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 15-16(22-23-24-25), 1-9).

Hukuk felsefesinde söz konusu edilen ve tartışılan değer kavramı genellikle ahlak felsefesi içerisinde ele alınmaktadır. Tartışmanın tarafları da çoğunlukla doğal hukuku savunanlar ile hukuki pozitivistleri savunanlar olmaktadır. Taraflar arasında değerlerin bir problem haline gelmesi "değerin kaynağı", "ontolojik ve epistemolojik kökeni", "evrensel değerlerin varlığı" ya da bu değerlerin "rölatif mi yoksa mutlak mı?" olduğu gibi konular ve sorular üzerinden ortaya çıkmaktadır. Bu problemlere geçmeden önce değer kavramı ve çoğu kez değer ile karıştırılan değer yargısının ne anlama geldiğini açıklamak uygun olacaktır.

Değer ile Değer Yargısının Birbirine Karıştırılması: Değer Rölativizmi

Türkçede, "bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet" (Akalin, 2011: 607) olarak tanımlanan değer kavramı İngilizcede value (Avery, Bezmez, Admons, Yaylalı, 1998: 1092), Fransızcada valeur (Kocabay, t.y. 262-263) ve Almancada wert (Güçer, Selçuk, 2009: 664) kelimeleriyle karşılanmaktadır (Önal, 2006: 51). Aynı zamanda değer, bir objenin, değeri algılayan bir sùje ile ilişkisinde sahip olduğu özellik olarak belirtilebilir. Değerler, duyum dışı objeler olarak kabul edilmekte ve onlar "ideal olan"ın varlık biçimi olarak gösterilmektedir (Aral, 1992: 52).

Değer kavramının etik alanına geçişinin iktisat alanından olduğu bilinmektedir (N. Hartmann'dan aktaran İoanna Kuçuradi, bz. İ. Kuçuradi, (2013). *İnsan ve Değerleri*, Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu, 38). İktisadın bir kavramı olarak değer, "biçilen değerle", satılabilir bir eşya ya da nesnenin karşılığı, özellikle de onun parasal veya maddi olarak belirlenen ederidir (Kuçuradi, 2013: 38; Cevizci, 2003: 96). Bu anlamıyla değer, araçsal anlamda kullanılmaktadır (Lemos, 1999: 948-949). Değerin diğer disiplinlerdeki anlamları ise şu şekildedir: Estetikte, güzel hoş, nitelikli, muhteşem olarak tanımlanan, kültürel ürün ve etkinliklerin bir özelliği iken; mantıkta, bir değişkenin belli bir yorum altında oluşan değer alanının herhangi bir unsurudur. Dilbilimde, dilsel bir ögenin dil sistemi içindeki farklı konumuna bağlı olarak ortaya çıkmasıdır (Cevizci, 2003: 96; Akalin, 2011: 607) (Değerlerin genel olarak üç niteliğinden söz edilebilir. Birincisi, değerler ideal yani düşünseldirler. İkincisi, değerler duyumla algılanamazlardır; soyuttur. Üçüncüsü ise, normatif bir karaktere sahiptirler. Bu özelliğinden dolayı onların bir "olması gereken" içerdiğini söylemek mümkündür. Bk. V. Aral (1992). *Hukuk Felsefesinin Temel Sorunları*, İstanbul: Filiz Kitabevi, 54). Felsefi anlamda ise değer karşılığı, insanın nesne ya da bir durumla karşılaşması anında, istek, gaye ve gereksinimine göre o varlığa atfetmiş olduğu anlamdır.

Değer yargısı ise değer yaşantısına başka bir ifade ile "değerlendirme"ye dayanır. Bir değer yargısının varlığı, başkaları tarafından onaylanmayı talep etmez ve mantıken zorlayıcı bir biçimde elde edilemez. Ayrıca bir değer yargısının kabulünün mantık yasasıyla çelişkiye düştüğü de gösterilemez. Örneğin söz konusu değeri yaşamamış olan bir kimseye, o değer yargısını geçerli kılmak pek mümkün görünmemektedir. Bu nedenle, bir değer yargısının hakikati ya da objektif geçerliği kanıtlanamaz (Aral, 1992: 60). Değer yargısının sadece o değeri yaşayan kişi için geçerli olması, değer yargılarının da çeşitli olmasına neden olmaktadır. Aral, değer yargılarının farklı biçimlerde ortaya çıkışının sebeplerini şu şekilde sıralar: Birinci olarak çoğu zaman değerlendirme objesi bir ve aynı değildir. Başka bir deyişle birçok durumda birbirinden farklı değer yargısı verenler aynı objeyi değerlendirmemektedir. Örneğin bir tiyatro oyunu değerlendirmeye tabii tutulduğunda, bu oyunu izleyenlerden biri oyuncuların yeteneklerini dikkate alarak oyunu güzel olarak nitelendirirken, bir başka kişi oyunun

konusunu güzel bulmayarak oyunu çirkin bulabilir. Değer yargılarının değişik oluşunun ikinci nedeni olarak ise, değer sembolünün aynı içeriğe sahip olamayışı gösterilebilir. Daha anlaşılır bir ifadeyle, “güzel” kelimesi kimi zaman “yarar” kavramı yerine ya da “çirkin” kavramı, “kötü” kavramı yerine kullanılmaktadır. Örneğin bir tabloyu bir kişi güzel diye nitelendirirken, güzel kavramını yarar kavramı ile karıştıran bir kişi o tabloyu güzel olarak nitelemeyebilir. Üçüncü neden, kültür ve sosyal koşullardaki değişimdir. Bu neden kültür ile birlikte zamana bağlı olarak değişmeyi de kapsar. Örneğin Orta çağda büyücülerin yakılması, o dönem için doğru kabul edilirken günümüzde yanlış ve boş inanç olarak değerlendirilmektedir. Değer yargısının dördüncü nedeni olarak, değer organının bireylerde aynı ölçüde gelişmemiş olması gösterilebilir. Beşinci neden, değerlendirme nesnesinin karmaşık nitelikte olmasıdır. Altıncı neden olarak ise, değer yargılarının formüle edilmesinin güçlüğü olarak ifade edilebilir (Aral, 1992: 75-77).

“Değer” kavramı ve “değer yargıları” birbirinden oldukça farklı anlamlara sahip olsalar da ikisini aynı anlama gelecek şekilde kullananlar olmuştur. Bu anlam karmaşasının nedeni, genel olarak, değer kavramının soyut ve genel olmasından; özde ise, bir objenin değerini onu değerlendiren kişinin belirlemesinden kaynaklandığı belirtilebilir. Böylelikle bir olayı ya da nesneyi değerlendiren kişi ya da zaman değiştikçe o objenin değerinde de değişiklik olabilmektedir (Kuçuradi, 2013: 8-12). Bu değişikliği temel alan ve bunu epistemolojiden ontolojiye ve en sonunda da değerlere kadar götüren bazı düşünürler, değer rölativizmine ya da değer sübjektifliğine kadar varmışlardır. Değer rölativizmi, değer yargılarındaki geçerliliği kaldırdığı için, bir şüpheci (septik) bir tavır olarak kabul edilebilir (Aral, 1992: 63-64). Ünlü felsefe tarihçisi Diogenes Laertios’un, klasik şüpheciliğin kurucusu olarak gösterilen Pyrrhon ile ilgili şu sözleri şüpheciliğin genel yaklaşımına bir örnek teşkil eder: “Ona göre, ne güzel ne çirkin vardır, ne doğru ne eğri vardır; gene aynı şekilde her durumda gerçekte hiçbir şey yoktur, insanlar her şeyi uyuşum ve alışkanlıkla yaparlar; çünkü her bir şey şu olmaktan çok bu değildir.” (Laertios, 2004: 446) (Ayrıca kuşkuçuluk hakkında detaylı bilgi için bk. S. Empricus (2010). *Kuşkunun Felsefesi*, (C. Cengiz Çevik, Çev.). İstanbul: Kırk Gece Yayınları). Hukuk felsefesi söz konusu olduğunda da değer rölativizmi için sofistler örnek verilebilir. Çünkü felsefe tarihinde sofistler de şüpheciliğin öncüleri arasında sayılırlar (Sofistlerle ilgili detaylı bilgi için bk. E. Zeller, (2008). *Grek Felsefesi Tarihi*, (A. Aydoğan, Çev.). İstanbul: Say Yayınları, 108-128).

Değerlerin rölatifliğini ya da sübjektifliğini savunanlar, herhangi bir nesneye, olguya ya da manevi bir şeye ilişkin farklı değerler yüklenebileceğinden yola çıkarak, bir objenin, bir ilkenin, bir kavramın ya da bir kabulün kendine özgü değerinden söz edilemeyeceğini iddia ederler. Bu düşünürler aynı zamanda değerlendirilen nesneye atfedilen değerlerin zamana ve kişiye göre de değiştiğini savunurlar. Kuçuradi’ye göre bu görüşü savunanların iddialarının temelinde, doğru bilginin imkânıyla ilgili septisizm saklıdır (Kuçuradi, 2013: 11-12).

Görünüşte epistemolojik bir problem gibi duran bu görelilik bakışı, mutlak bir şüphecilikle değersizliğe doğru yol alabilir. Bu tehlikeli gidiş, değerlerin varlığına yönelen şüpheci yaklaşımlarla, değer ile değer yargılarını karıştırma gibi bir yanlışlığın içine düşmekle kalmaz, bir nihilizmi de içinde besler. Çünkü yere ve zamana göre değişen, sübjektif bir karaktere sahip olan değerler değil, değer yargılarıdır (Aral, 2003: 20). Bir başka yönden bakıldığında, sıradan günlük tercihlerin gerçek anlamda değer olarak sunulması doğru bir yaklaşım değildir. Bir şeyin gerçek anlamda değer olabilmesi için o şeyin, özümsemekle bir dünya görüşü hâline gelmesi ve tutarlı eylemlerle bir süreklilik arz etmesi gerekir (Önal, 2006: 53). Bununla birlikte, değerlerin kişilere, toplumlara ya da çağlara bağlı olarak değiştiği kabul edildiğinde yine bu değerlerin, istenildiği zaman ortadan kaldırılması da olanaklı hale gelecektir. Ancak tarihte hiçbir zaman ve hiçbir toplumda ne hakikat ne estetik ve ne de etik bir değer bütünüyle ortadan kaldırıldığı görülmemiştir (Aral, 1992: 68-69).

Değerin Hukukta Probleme Dönüşmesi

Hukukun kaynağı, tanımı, içeriği ve fonksiyonu söz konusu olduğunda bakış açılarının farklı olması bakımından çeşitli hukuk okulları ile karşılaşılır. Bu okulların en köklü ve birbirine karşıt görüşler sunan iki okuldan söz edilebilir; doğal hukuk akımı/okulu ve hukuki pozitivizm. Bu iki okulun uzlaşamadıkları en belirgin konu da değer tartışmasıdır. Bir yanda, hukuk ve devletin kökenini adalet idesinin gerçekleştirilmesinde arayan doğal hukuk, diğer yanda ise hukuku yalnızca olgulara indirgeyen, “olması gereken”, “adalet”, “ahlak” gibi terim ve kavramlarla ifade edilen değere ilişkin yaklaşımlara karşı duran hukuki pozitivizm akımı vardır (Öktem, Türkbağ, 2003: 63; Hirş, 2001: 75; Wacks, 2019: 61; Keyman, 1978: 18-20). Hukuki pozitivizmi savunanlar, felsefede genel anlamda varlığı bilinen değer rölativizmine paralel olarak, hukuk felsefesinde “adalet” gibi değerlerin göreliliğini öne sürmüşler, değer içeren öğeleri hukukun dışına çıkarmaya çalışmışlardır (Öktem, Türkbağ, 2003: 65).

Hukuku, değer içeren her şeyden uzak tutmaya çalışmanın temelinde, hukuku bir bilim yapma düşüncesi vardır. Bu düşüncenin önde gelen savunucuları olarak Jeremy Bentham (1748-1832), John Austin (1790-1859), Hans Kelsen (1881-1973), H. L. A. Hart (1907-1991) gibi filozof ve hukukçular gösterilebilir (Cotterrell, 2019: 182). Hukuku bilim yapma çabası ile XIX. Yüzyılın sonunda, pozitivizm ve ampirizmin etkisiyle hukuk teorisinin terminolojisi ve içeriği değişmiştir. Klasik hukuk teorisini spekülasyon karakteri nedeniyle eleştiren düşünürler, hukuk felsefesi yerine “genel hukuk teorisini” deyimini tercih etmişlerdir. Hukuk felsefesi ifadesinin ideal hukuku çağrıştırdığını düşünen hukuki pozitivizm yanlıları, genel hukuk teorisinin içeriğini pozitif hukukun belirlemesi gereği üzerinde ısrar etmişlerdir (Troper, 2011: 13-14).

Hukukun bilim olması yönünde çalışmalar yapan düşünürlerin öncüsü olarak John Austin kabul edilir. Ona göre, yapılması gereken ilk iş, hukuk biliminin sınırlarını ortaya koymaktır (Austin, 2015: 27). Hukuk eski deyimle

“efradını câmi ağıyârını mâni” bir durum almalıdır. Başka bir deyişle, hukukun alanına girmesi gereken öğeleri içerde, girmemesi gereken öğeleri de dışarıda tutarak, saf bir hukuk alanı oluşturmak gerekli ve zorunludur. Burada “değer” ifade eden her şey hukukun dışında bırakılacaktır. Austin’i rahatsız eden şey aslında değerlerin varlığı değil, ahlak ile hukuk alanlarının birbirine karıştırılmasıdır. Ona göre ahlak ve hukukun ayrılarak, hukuk kavramlarının çözümlenmesi, muğlaklığa son verecek, hukukun bir bilim olmasına katkı sağlayacaktır (Austin, 2015: 27-29).

Hukuk-ahlak ya da hukuk-değer alanlarında ayırma giden bir başka hukukçu filozof da Hans Kelsen’dir. Hukuku bilim haline getirmek için “Saf Hukuk Bilimi” kuramını kuran Kelsen, “hukuk ötesi” (metajüridik) kavramları hukukun alanından soyutlamaya çalışmıştır. Kelsen’e göre metajüridik bir kavram olan adalet, bir değer olarak mevcuttur fakat irrasyonel olduğu için “saf hukuk bilimi” içerisinde yer alamaz (Kelsen, 2013: 435). Bu iki öncü düşünürün izinde giden hukuki pozitivizm yanlıları da, adalet, eşitlik, hakikat, iyilik gibi değer içeren öğeleri benzer gerekçelerle hukuk alanının dışında tutmaya çalışmışlardır.

Hukuk alanında değere yer vermek istemeyen düşünürlerin, çoğunlukla konuya ideolojik yaklaşıtları düşünülür. Hukuki pozitivizm yanlılarının hukuku bağımsız bir bilim yapma adına belirli sınırlar çizmeleri, hukuku katı bir biçimcilik/formalizm çerçevesinde değerlendirmeleri, geleneksel, dini, ahlaki hiçbir değeri alana katmamaları bu görüşü güçlendirmektedir. Hukuki pozitivizm savunucuları genellikle bilinçli olarak yalnızca “konulmuş” beşeri yasa ile ilgilenmiş, metafiziksel, idealist yaklaşıtları kökten reddederek, otoriter bir yönetim biçimine geçit vermek istemeleri nedeniyle kendileri bir ideoloji geliştirmişlerdir (Aral, 1974: 549). Hukuka ideolojik ele alanların düşüncelerinin temelini, salt yürürlükte olması nedeniyle yasaya yüklenen anlam ve değer oluşturmuştur (Keyman, 2002: 428).

Hukuki pozitivizmin önerdiği sistemin, egemenin kurduğu sosyal düzenin meşruluğuna hizmet ettiğini söylemek mümkündür. Kurulan bu sistem bireylerde, kanunların ve devlet kurumlarının rasyonel ve adil oldukları konusunda bir inanç oluşturur. Bu inanç bireylerde o kadar güçlü olabilmektedir ki, mevcut iktidara ve onun koyduğu yasalara olan güven, onların beşeri ve zorlayıcı bir güç tarafından ileri sürdürüldüklerini anlamaya da engel olabilmektedir (Aktaş, 2009: 175). Pozitivist bakış açısına göre, devletin koyduğu kanun en iyi ve en adil kanun sayıldığı için bu kanuna uymak ahlaki bir ödev olmaktadır (Öktem, 1977: 292-295).

Hukuki pozitivistlerin değerlere ilişkin düşünce ve yaklaşıtları değerlendirildiğinde bazı önemli sonuçlara ulaşılmaktadır. Öncelikle hukuki pozitivizm taraftarları hukuku olması gerekenden olana, ideal olandan olgulara dayanan realiteye yaklaştırmaya çalışırken, yürürlükte olan pozitif yasaya çok fazla değer vermişlerdir. Yöntem olarak benimsedikleri bu bilimsel yaklaşımla, evrenin ereksel açıklamasından ve olgular üzerine değer yargılarının getirilmesinden kaçınmaya çalışmışlar ve hukukun alanını tayin ederken özellikle, “ortak iyi”, “adaletin gerçekleştirilmesi”, “hak ve özgürlüklerin korunması” gibi

konuları hukukun araştırma alanının dışına çıkarmışlardır. Oysa insan davranışlarını kapsayan hukukta yalnızca pozitif yasa yoktur, o doğal yasalarla birlikte hak ve özgürlüklerin temin edilmesini de talep ederek, ahlaki bir değer olan adaletin sağlanmasını ister (Öktem, Türkbağ, 2003; 394-395). Hukuk yalnızca metinlerden, tüzük ve yönetmeliklerden meydana gelmez, o, toplumsal bir olgudur (Öktem, Türkbağ, 2003; 398). Hukukta yalnızca mantiki düşünce ve formalizm yeterli değildir, bunun etik değerlendirme ile tamamlanması şarttır (Aral, 2007: 167).

Yürürlükteki yasaya bağlılık, ahlaki değerleri de hukuk alanından ayırmakla birleşince insanlığa aykırı birçok yasanın konulmasına neden olmuştur. Bu konuda verilebilecek en büyük örnek, tarihten izlerinin silinmesi mümkün olmayan Alman pozitivist hukukçuların, adaleti hukukun dışına bırakmaları sonucunda kurulan totaliter rejimlerdir. Burada hukukun ölçütü haklılık ve adalet değil, siyasi iktidarın iradesidir. Böylelikle siyasi iktidarın koyduğu her norm ve kurduğu her düzen, sırf formel bakımdan içeriğine bakılmaksızın, adil ve itaate lâıyk görülmüştür (Keyman, 1978: 428-429).

Hukukta Değeri Dışlamanın Sonucu

Hukuk kurallarının içeriğinin nasıl ve neye göre belirleneceği meselesi, aynı zamanda hukukun kaynağı ile ilgili olup bir değer problemini de içermektedir. Öncelikle belirtmek gerekir ki, burada sözü edilen değerler, ahlaki değerlerdir. Bu değerler aynı zamanda yüksek (tinsel) değerler olarak da ifade edilebilir. Bu tinsel değerler, matematik ve mantık konuları gibi tüm insanlar için genel geçerdir ve kültürün oluşmasında önemli bir role sahiptir (Aral, 1990: 253-254).

Etik değerler, zaman ve mekân ötesinde olup, tüm insanları bağlayıcı olma, onlardan kendilerine uymasını isteme özelliğini içinde taşır. Hukukun etik değerlerle ilişkilendirilmesi, onun insanın özgürlüğüyle uyumlu konuma ve değerliliğe yükseltmesi açısından son derece önemlidir. Bu değerler yine insanlara kesin bir istem olarak seslenir ve onlardan bütün koşullarda kendilerine uyulmasını ister (Gürbüz, 2008: 106-107).

İnsanın varlığını kuşatan değerlerin reddinin insan hayatı üzerinde olumsuz sonuçları vardır. Öncelikle, değerlerin bireyler tarafından algılanıp, gerçekleştirilemeyeceği düşüncesi insanı her türlü kültürel çabadan uzaklaştırır. Değerle anlam kazanan insan, büyük bir boşluğa düşerek bir bunalıma sürüklenir. Öte yandan değerlerin varlığını yadsıyan kişi yalnızca temel ihtiyaçlarını karşılamaktan başka bir kaygısı olmayan içi boş varlıklara dönüşür ki aslında bu, insanlığın yok oluşu demektir (Aral, 2012: 46-47). Dolayısıyla değer, insanı doğrudan kuşatan ve onu diğer canlılardan ayırarak ona anlam katan bir unsur olarak, hukuk kurallarının içeriği oluşturulurken ve değerlendirmeler yapılırken muhakkak göz önünde bulundurulması gereken bir unsurdur. Değerlerin varlığı yalnızca hukuk kuralları açısından değil, aynı zamanda hukukun taşıyıcısı ve nedeni olan insan yaşamının bir anlama sahip olabilmesi için de gereklidir (Aral, 1990: 256).

Hukuk kurallarının içeriği oluşturulurken ahlaki değerlerin göz ardı edilmesi durumunda, hukuki pozitivizm taraftarlarının kararları hâkim hale gelebilir. Bu durumda oluşturulacak olan söz konusu yasaların ve dolayısıyla hukukun içeriği egemen güce, yasa koyuculara bağlanacaktır. Belki iyi niyetle konulan yasalar, tüm insanlığı içine alan değerlerden bağımsızlaştırıldığında, totaliter ve otoriter siyasal rejimlerin oluşmasına da açık hale gelecektir (Öktem, Türkbağ, 2003; 394-397). Genel olarak bakıldığında, faşist olarak nitelendirilen hukukçuların birçoğu hukuki pozitivizmi savunan hukukçulardır. Bazı hukukçuların Nazizme bağlantısını rastlantı olarak kabul etmek iyimser bir yaklaşım olacaktır (Öktem, 1977: 292-295). Ayrıca yasaları güce bağlayan bu anlayış ile yüzyıllar öncesinde sofist Thrasymakhos'un "Doğru güçlü'nün işine gelendir" (Platon, 2010, 29) sözü arasında bir paralellik vardır.

Hukuk kurallarının oluşumunda değerlerin göz önünde bulundurulması, aynı zamanda yasaları etkin kılabilmek için de gereklidir. Yukarıda da değinildiği gibi, tüm insanlığa hitap eden, birlik ve beraberliği sağlayan etik değerler, bireylerin yasalara uyması için de olumlu anlamda katkı sağlar. Bu etik değerler insanda öylesine yer etmiştir ki, örneğin, bir yasada çelişik kararların verilmesi ya da çelişik hükümleri içeren yasaların çıkarılması insanın mantığına ters düştüğü için değil, onda var olduğu kabul edilen etik duyguya, daha doğrusu adalet duygusuna ters düştüğü için uygun görülmemektedir. Çünkü etik değerlerden olan adalet, insanların vicdanlarında yer etmiş sübjektif değil, nesnel bir değer olarak nitelendirilmektedir (Aral, 2003: 20).

Hukuki pozitivizm yanlılarınca, her ne kadar değer ve ahlaki öğeler hukukun alanından soyutlanmaya çalışılmışsa da, yapılan tespit ve araştırmalara göre hukuki pozitivizmin en fazla gelişim gösterdiği XIX. Yüzyılda dahi, doğal hukuka dolayısıyla ahlaka ve değerlere büsbütün ilgisiz kalınmamış, moral prensiplere bağlı görüşlere büyük ölçüde bağlı kalınmıştır (Çobanoğlu, 1964: 117-118). Ronald Dworkin'in "hukuktaki eylemler kaçınılmaz olarak ahlaki boyuta da sahiptir," şeklindeki sözü bu değerlendirmeyi haklı çıkaracak niteliktedir (Dworkin, 2018: 19). Hukuktan söz edildiğinde yalnızca Romalıların taşlaşmış XII Levha Kanunu anlaşılabilir (Aral, 2007: 135). Hukukta daima bir ideal değer ve adaleti gerçekleştirmek üzere kat edilen gaye vardır. Gaye fikri ise ideal olanı yansıtır (Çobanoğlu, 1964: 5; Aral, 1974: 525). Eğer pozitivistlerin söylediği gibi, bir olayın hukuki oluşunu, yalnızca kanuni metinler veya gelenekler belirlemiş olsaydı, en büyük haksızlık ve adaletsizlikleri sadece bir metinde veya gelenekte var olduğu için hukuk olarak kabul etmek oluşturmuş olurdu (Çobanoğlu, 1964: 8).

Sonuç

Hukuk felsefesinde değer problemi, hukukun ahlakla olan ilişkisi ve sınırları ile ilgili olup, hukuk felsefesinin en temel problemlerinden birini teşkil etmektedir. Hukuk alanında değerlerin problem haline dönüşmesi, özellikle hukuki pozitivizm taraftarlarının hukuku bir bilim haline getirme çabaları ile ortaya çıkmıştır. Değer probleminin kilit

noktasını değerlerin mutlak mı yoksa görelî mi olduğu sorusunun oluşturduğunu söylemek mümkündür. Buna göre bir tarafta değerlerin mutlak olduğunu savunan, hukuk kurallarının ahlaki değerlere uygun olması gerektiği görüşünde ısrar eden doğal hukuk taraftarları, diğer yanda ise, başta adalet olmak üzere, eşitlik, hakikat, iyilik gibi değerlerin görelî ve sübjektif karakterli olduğunu söyleyen ve aynı zamanda bu değerlerin rasyonel bilişle anlaşılmasının mümkün olmadığını iddia eden hukuki pozitivizm taraftarları vardır.

Değerlerin zamana ve yere göre değiştiğini kabul etmek, hukukun alanını yalnızca formalist açıdan değerlendirerek ahlaki değerleri hukukun alanına dâhil etmemek hem teorik hem de pratik açıdan pek mümkün görünmemektedir. Bu tezler gerek birey açısından gerekse toplum açısından uygulanması mümkün olmayan iddialardan öte bir anlam ifade etmemektedirler. Hukuki pozitivizmin pozitif hukuka gösterdiği önem ve hukuki kesinliği sağlamaya çalışması önemlidir; ancak, sadece kanun metinlerini ve yasa koyucunun sözlerini dikkate alarak, ahlaki değerlere karşı kayıtsız kalınması kamu huzuru açısından da sakıncalar taşımaktadır. Hukukun bir biçimsel bir de etik yanı olduğu unutulmamalıdır. Hukuk, olan ile olması gerekeni içerisinde taşıyan bir bütünü temsil eder ve hangi yan ihmal edilirse, o noktada hukuk bağlayıcılığını ve etkililiğini kaybetme tehlikesi ile karşı karşıya kalacaktır.

Extended Summary

Although the problem of value is one of the main problems of the philosophy of law, it emerges on the basis of concepts and expressions such as law-morality, what-is-ought. The concept of value is an important concept in the main problem areas of human disciplines classified as social sciences. At the same time, this concept has been one of the most emphasized concepts in the practical sense, due to both the key concept of theoretical discussions and the regulatory function of the social structure in every period and age. It is possible to deal with the value problem in legal philosophy from two perspectives. First, conceptually, the concept of value is misused, misunderstood, or confused with "value judgment". Accordingly, "value" was perceived as a subjective concept that changes from person to person or depending on time, just like "value judgment", and as a result, value relativism was born. However, while value judgment is valid only for the person who lives that value, value is a more objective concept that covers all humanity and is always valid. With these discussions, the value itself and the concepts that fill it such as justice, goodness, common good, equality and freedom have also been damaged. Doubt about these concepts constitutes the second pillar of the emergence of the value problem in the philosophy of law. Accordingly, between the two great schools of legal philosophy, natural law and legal positivism, the place of morality in law has become a fundamental problem. As a result, the advocates of legal positivism tried to take morality out of the law as a first step. The aim of the thinkers who try to keep the law away from morality, in other words, from elements containing value, is to make

law a science like physical sciences. Philosophical lawyers such as Jeremy Bentham (1748-1832), John Austin (1790-1859), Hans Kelsen (1881-1973) and H. L. A. Hart (1907-1991) can be cited as prominent representatives of this view. The common point of these thinkers is that they do not consider it necessary for the rules of law to comply with the moral rules, in other words, they do not care about whether the rules of law are morally good or not. Because, according to legal positivists, values cannot be expressed rationally and cannot be transferred to the other party even if they are tried to be. For this reason, there are no rules that will bind all humanity to each other on the basis of values and morality and provide consensus. On the other hand, it is possible to say that thinkers who do not want to include value in the field of law mostly approach the subject ideologically. It can be argued that the system proposed by legal positivism serves the legitimacy of the social order established by the sovereign. The fact that the supporters of legal positivism draw certain boundaries in order to make law an independent science, evaluate the law within the framework of a strict formalism, and do not include any traditional, religious or moral values, strengthens this thesis. Absolute adherence to a law in force, without arguing its appropriateness, combined with separating moral values from the field of law, has led to the emergence of many laws that are not compatible with human dignity, and various problems have arisen. If it is accepted that ethical values are beyond time and space, it should not be ignored that it will contribute to the formation of rules befitting human dignity. It should not be forgotten that law is not only a set of formal rules, but also a moral field that contains values.

Kaynaklar

- Akalın Ş. H., vd. (2011). *Türkçe Sözlük*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aktaş S. (2009). İdeal Hukuk Kavramı Üzerine, *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 13(3-4), 1-21.
- Aktaş S. (2005). Hukuksal Geçerlilik Sorunu, Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arkivi, (11), (H. Ökçesiz Yay. Haz.), İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları, 63-79.
- Aral V. (1974). Hukuk Felsefesinde Değer Rölativizmine Karşı Değer Objektivizmi, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 40(1-4), 521-552.
- Aral V. (1990). Hukuk Felsefesi ve Hukuk Sosyolojisi, Kültür ve Değer, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 53(1-4), 253-265.
- Aral V. (1992). *Hukuk Felsefesinin Temel Sorunları*, İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Aral V. (2003). Hukuku Bilim Yapan Nedir?, Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arkivi, (6), (H. Ökçesiz Yay. Haz.), İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları, 17-22.
- Aral V. (2007). *Hukuk ve Hukuk Bilimi Üzerine*, İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Aral V. (2012). *Mutluluk ve Toplumun Esenliği*, İstanbul: Legal Yayıncılık.
- Austin J. (2015). *Hukukun Belirlenmiş Alanı*, (Ü. Yükselbaba, S. Üye, U. Koloş, Çev.). İstanbul: Tekin Yayınevi.
- Avery R., Bezmez S., Edmonds A. G., Yaylalı M. (1998). *Redhouse İngilizce-Türkçe Sözlük*, İstanbul: Redhouse Yayınları.
- Cevizci A. (2003). *Felsefe Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Cotterrell R. (2019). *Hukukbiliminin Politikası Hukuk Felsefesine Eleştirel Bir Giriş*, (S. Üye, Çev.). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Çobanoğlu R. (1964). *Hukukta Gaye Problemi*, İstanbul: Sermet Matbaası.
- Dworkin R. (2018). *Hukukun Hükümraniği*, (E. Uzun, Çev.). İstanbul: Nora Kitap.
- Eduard Z. (2008). *Grek Felsefesi Tarihi*, (A. Aydoğan Çev.). İstanbul: Say Yayınları.
- Empiricus S. (2010). *Kuşkunun Felsefesi*, (C. Cengiz Çevik, Çev.). İstanbul: Kırk Gece Yayınları.
- Ernest H. (2001). *Hukuk Felsefesi ve Hukuk Sosyolojisi Dersleri*, (S. Baran Çev.), Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü.
- Güçer A., Selçuk M. A. (2009). *Almanca Sözlük, Almanca-Türkçe/Türkçe Almanca*, İstanbul: Alfa Yayınları.
- Gürbüz A. (2008). Hukukun Etik Değer Boyutunun Kavranmasının Hukuk Eğitim Öğreniminin Verimliliği Açısından Önemi, Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arkivi, (18), (H. Ökçesiz, G. Uygur Yay. Haz.), İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları, 1-12.
- Gürbüz A. (2011). Evrensel Hukuk Değerleri ve İlkelerinin Somut Hukuk Disiplinleri Bağlamında Detaylandırılması Sorunu, *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 15-16(22-23-24-25), 1-9.
- Kelsen H. (2013). Adalet Nedir?, (A. Acar, Çev.). *TBB Dergisi*, No: 107, 431-454.
- Kelsen H. (2015). Norm ve Değer, (K. Akbaş, Çev.), Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arkivi, 2(5), (H. Ökçesiz Yay. Haz.), İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları, 64-69.
- Kelsen H. (2018). Saf Hukuk Kuramı Nedir?, (K. Akbaş, Çev.), Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arkivi, 5(3), (H. Ökçesiz Yay. Haz.), İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları, 99-107.
- Keyman S. (1978). Hukuki Pozitivizm, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 35(1), 17-56.
- Keyman S. (2002). Hukukun Bilimselliği Üzerine, Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arkivi, (5), (H. Ökçesiz Yay. Haz.), İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları.
- Kılıç M. (2011). Değerler Filozofisi ve Hukuksal Değerler, *Eğitime Bakış Dergisi*, (7), 51-54.
- Kocabay Y. (?). *Türkçe-Fransızca Büyük Sözlük*, Ankara: Tisa Matbaacılık.
- Kuçuradi İ. (2013). *İnsan ve Değerleri*, Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.
- Laertios D. (2004). *Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri*, (C. Şentuna, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Lemos N. M. (1999). Value, (R. Audi, Ed.), *The Cambridge Dictionary of Philosophy*, Second Edition, New York: Cambridge University Press.
- Öktem N. (1977). Hukuksal Pozitivizm Akımı, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 43(1-4), 271-299.
- Öktem N., Türkbağ A. U. (2003). *Felsefe, Sosyoloji ve Devlet*, İstanbul: Der Yayınları.
- Önal M. (2006). Değer, (A. Cevizci, Ed.), *Felsefe Ansiklopedisi*, Ankara: Ebabel Yayıncılık.
- Platon (2010). *Devlet*, (S. Eyüboğlu, M. A. Cimcoz, Çev.), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Troper M. (2011). *Hukuk Felsefesi*, (I. Ergüden, Çev.), Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Wacks R. (2019). *Hukuk Felsefesine Kısa Bir Giriş*, (E. Ankan, Çev.), İstanbul: Tekin Yayınevi.